

ТЕХНОЛОГІЯ САМОРОЗВИТКУ М. Монтессорі

Концептуальні положення

Методика Монтессорі є моделлю особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання. В її основі лежить ідея про те, що кожна дитина, з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить свій індивідуальний шлях розвитку. Впродовж усього життя Марія Монтессорі уважно спостерігала за дітьми. Вона зрозуміла, що все, що вони роблять, аж ніяк не випадкове. Не випадково вони починають співати або вимагають, щоб іграшка лежала на певному місці. Монтессорі зробила висновок, що діти проходять певні етапи розвитку. З двох до чотирьох років — час порядку, дитина вимагає точного виконання всіх церемоній. Якщо батьки привчають її до порядку в цьому віці, то це залишається з нею на все життя. Приблизно з 3,5 до 4,5 років дітям подобається писати, а з 4,5 до 5,5 дітям подобається читати. Тільки до шести років діти "убирають" у себе запахи, кольори, звуки. Яким покажуть їй світ дорослі в цьому віці, таким вона його і сприйматиме на слух, на зір, на запах. У 5—6 років дитина виходить із власного світу і перетворюється на активного дослідника довкілля і людей. У неї розвивається здатність до абстракції. В дев'ять років діти починають почуватися вченими, їм самим хочеться пояснити світ. Три провідних положення характеризують сутність педагогічної теорії М. Монтессорі:

- 1) виховання повинно бути вільним;
- 2) виховання повинно бути індивідуальним;
- 3) виховання повинно спиратися на дані спостережень за дитиною.

Звернення дитини до вчителя: "Допоможи мені це зробити самому" — девіз педагогіки Монтессорі.

Феномен педагогіки Марії Монтессорі полягає в її вірі у природу дитини, в її прагненні виключити будь-який авторитарний тиск на людину, яка формується, в її орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості.

Біологічною передумовою тут є ідея про те, що життя будь-якої людини є існуванням вільної активності, а, отже, дитина, яка розвивається, має природжену потребу в свободі і спонтанності. Виходячи з цього, Монтесорі відмовилася бачити сутність виховання у формуючому впливі на дитину, протиставивши йому проблему організації середовища, найбільш відповідного дитячим потребам, здібностям та інтересам. При цьому обов'язково враховувалися перспективи того, що Л. С. Виготський назвав "зоною найближчого розвитку".

Монтесорі була переконаним противником класно-урочної системи. Вона відмовилася від парт, за якими діти повинні сидіти нерухомо, від кафедри, що ставить учителя на авторитарну позицію, від колективних уроків, що не враховують індивідуальних здібностей конкретної дитини. Вона виступала проти єдиних для всіх навчальних програм, що не дозволяють дитині просуватися своїм темпом і реалізовувати свої інтереси.

Усе життя дитини — від народження до громадянської зрілості — є розвиток її незалежності і самостійності.

Урахування сензитивності і спонтанності розвитку.

Єдність індивідуального і соціального розвитку.

У розумі немає нічого такого, чого колись не було б у почуттях.

Сутність розуму в упорядкуванні і зіставленні.

Замість навчання дітей потрібно надати їм умови для самостійного розвитку й освоєння людської культури.

Мислення дитини повинно проходити всі необхідні стадії: від предметно-діючого до наочно-образного, і тільки після цього досягається абстрактний рівень.

Головна мета школи Марії Монтесорі — постачати "харчі" для природного процесу саморозвитку, створювати довкілля, яке сприяє цьому.

Завдання

1. Навчити дитину якомога раніше здійснювати свій вибір.

2. Виробити в дитині уміння користуватися наданими свободою і довірою.
3. Допомогти дитині створювати і підтримувати навколо себе порядок.
4. Навчити в ранньому дитинстві шанувати закон.
5. Навчити терпимого і шанобливого ставлення до всіх оточуючих.
6. Створити умови для розвитку в дитини почуття любові й поваги до самого себе.
7. Тренувати волю дитини в ранньому дитинстві, щоб виробити цивілізовану поведінку в будь-якій ситуації.
8. У ранньому дитинстві сформувати культуру поводження з усіма навколишніми предметами.
9. Навчити дитину в ранньому дитинстві самостійно планувати свою діяльність і досягати наміченого.

Ключові слова

Активна дисципліна, дисципліна в свободі, інтелектуальне виховання, метод експериментальної педагогіки, монтесорі-матеріал, моторне виховання, сенсорне виховання, вільне виховання.

Понятійний апарат

Активна дисципліна — поняття, що вбирає в себе важливий виховний принцип, далекий від абсолютної вимоги нерухомості. Для реалізації його вихователь повинен володіти спеціальною технікою.

Вільне виховання — виховання, що базується на волі дитини. Воно повинно допомагати дитині "здобути" собі цю волю, тобто зменшити тягар соціальних кайданів, що обмежують діяльність дитини.

Дисципліна в свободі — принцип системи Монтесорі. Якщо дисципліна дитини базується на свободі, вона повинна бути перш за все активною. Людину вважають дисциплінованою, коли вона вміє володіти і вільно керувати собою, до-держуючи життєвих правил.

Інтелектуальне виховання — стосовно дітей дошкільного віку полягає в тому, щоб полегшити долю неусвідомленого розвитку особистості.

Метод експериментальної педагогіки — метод, яким користується наукова педагогіка, спираючись на дані гігієни, антропології і психології.

Використовується для вивчення індивідуальності вихованця.

Монтессорі-матеріал — частина педагогічного підготовчого середовища, яке спонукає дитину виявляти можливості її власного розвитку через самодіяльність, що відповідає її індивідуальності.

Моторне виховання — вправи, які полегшують нормальний розвиток фізичних рухів і стимулюють розвиток розумово відсталого дитини.

Сенсорне виховання — це виховання відчуттів і підготовка фундаменту, на якому розвивається ясний і сильний дух. У вихованні відчуттів відкривається можливість виявляти і виправляти недоліки, що залишалися непоміченими.

Зміст технології

Онук Марії Монтессорі, Маріо, у своєму посланні Ірландському товариству імені Монтессорі в 1989 році писав: "Марія Монтессорі відкрила "секрет дитинства", його важливість для формування людини. Це дає можливість вести дитину її власним вільним внутрішнім шляхом, з чистим екологічним баченням її зв'язку і спорідненістю з природним і соціальним оточенням. З цього виникає потреба боротися за ідеали миру в усьому світі заради виживання всього людства". На межі XIX — XX століть педагогічна наука вже підійшла до розуміння того, що освіта не формує дитину, а лише надає можливість для розвитку її здібностей за допомогою власної діяльності. Вчитель повинен тільки організувати цю діяльність належним чином.

У цій системі відсутній учитель, якому важко підтримувати дисципліну повної нерухомості, який виснажує себе і дітей довгими нотаціями. Вчительку замінив дидактичний матеріал, а вона керує самодовільною безпосередньою діяльністю дітей. Цей матеріал — найважливіша частина - методу Монтессорі, це в узагальненому виді досвід попередніх поколінь,

сконцентрована людська культура. Освоюючи їх, діти освоюють досвід, накопичений у соціумі.

День починається із загального "кола". Щоранку на 15—20 хв усі збираються разом. Звучить тиха музика. Учням подобається, коли вчитель сам грає на якомусь інструменті — піаніно, скрипці, гітарі. Потім починається загальна розмова або обговорення.

Після "кола" всі розходяться, кожний вибирає сам, чим він займатиметься — математикою, історією, літературою. Хтось розмовляє з учителем, хтось готує доповідь у бібліотеці. Коли роботу закінчено цілком, дитина показує її вчителю, щоб обговорити здобутий результат.

Дитина не отримує оцінок, але обов'язково дістає оцінку своєї праці від дорослих і дітей, оцінює себе сама.

Серед дня буває ще одне загальне заняття, яке в старших дітей довше, ніж у молодших. Це занурення в предмет. Діти знову на 20 хв збираються разом, а вчителі називають це "коло" дидактичним. Тут звичайно формуються в систему знання з того або іншого предмета, уточнюються поняття, осмислюється термінологія, обговорюються доповіді й повідомлення.

Структура будь-якого дидактичного матеріалу цілком відповідає логіці формування певного поняття. Це фіксується в спеціально розроблених учителем зошитах. Таких зошитів в учня три, з трьох інтегрованих предметів: — рідної мови, математики і космічного виховання. Заповнюючи їх один за одним, учень мовби добудовує логіку вивчення предмета, переводить матеріальне в абстрактне, уточнює й систематизує свої знання,

Багаторічні спостереження за самостійним розвитком дітей навели монтессорі-педагогів на думку про необхідність читання предмета "космічне виховання" в двох площинах. Горизонталь — щорічно повторювані і пов'язані зі зміною пір року зміни в природі і житті людей. Вертикаль — прямування дитячої душі вгору, розуміння невідомого світу від його

невеликих частинок до створення єдиної величезної картини. Від атома до Всесвіту - ось кінцеві точки цієї вертикалі. Учні прагнуть проводити досліди з різноманітними речовинами, довідуватися про їх властивості. Для вчителя це можливість допомогти дітям замислитися про першооснови світу (землю, воду, вогонь, повітря). Інтерес до неживої природи швидко замінюється інтересом до вивчення рослин, тварин, людини, їх будови, процесів розвитку і розмноження. "Космічне виховання" — інтегрований предмет.

4. Вимоги до особистості педагога

Метод Монтесорі потребував нового вчителя: перший крок, який повинен зробити майбутній монтесорі-вчитель, — це підготувати себе. У нього повинна бути розвинена уява. Він постійно шукає "відсутню" дитину. Він повинен вірити, що дитина відкриє себе в роботі. Він повинен звільнити себе від упередженості щодо "рівнів" і "типів", за якими прийнято розподіляти дітей. У своїй уяві вчитель бачить звичайну дитину, яка живе в духовному світі. Вчитель повинен вірити, що дитина виявить свою справжню сутність, коли знайде роботу, яка її зацікавить.

Метод Монтесорі потребує постійної граничної напруги сил кожного педагога, розуміння ним психології дитини, вміння знайти індивідуальний підхід.

Монтесорівський учитель нічого не робить за дитину, а допомагає досягти всього самостійно. Так дитина вчиться незалежності й уміння відповідати за свої дії.

Учитель багато спостерігає, він поводить себе як дослідник.

Якщо учень висловив бажання почати нову програму, вчитель пропонує йому відповідний навчальний матеріал.

Учитель не створює дитині неочікуваних ситуацій і у своєму викладанні цілком спирається на знання сензитивних періодів,

Монтессорівський учитель прискіпливо ставиться до свого зовнішнього вигляду. Він повинен бути гарним, мати приємний голос, дбати про свою зовнішність, яка це роблять драматичні актори перед виходом на сцену.

Любов, повага, бадьорість, втіха, що виходять із самої глибини душі вчителя, дозволяють розвиватися дитині, яка перебуває поруч з ним.

Активність учителя повинна бути спрямована не на дитину, а на абсолютну повагу до явищ її життя і душі. Марія порівнює роботу педагога з напруженою роботою астронома, що нерухомо сидить біля телескопа.

Таким чином, Марія Монтессорі відіграла важливу роль у створенні системи виховання дітей.

Література:

1. Монтессорі М. Значение среды в воспитании // Частная школа. — 1995. - №4. - С. 122 - 127.
2. Борисова З., Семерткова Р. Спадщину Марії Монтессорі — сучасним дошкільним закладам. // Дошк. виховання. — 1996. — №5. - С. 14, 15; №6. - С. 14, 15; - №8. - С. 12, 13; - №9. - С. 6, 7. 68
3. Володин С. П.П. Блонский о Марии Монтессори // Дошкольное воспитание. - 1994. - №10. - С. 56 - 64.
4. Глазунова Л. Золоті зерна "буржуазної" педагогіки зійшли і на нашому ґрунті: Школа Монтессорі // Освіта. — 1993. — 8 квітня.
5. Глазунова Л. "Чистий тин" з національними ознаками: Школа Монтессорі // Освіта. 1993. - 16 квітня.
6. Городня О. Без покарань і заохочень вчать діти в єдиному поки що в Україні навчальному закладі - школі Монтессорі. // Сім'я. 1997. - №2. С. 11, 12.
7. Дичківська І.Через свободу і самостійність: розвиток індивідуальності дитини в теорії і практиці М.Монтессорі // Дошк. виховання 1993. - №5. - С. 6.

8. Жидкова Е. Первые шаги в педагогике М.Монтессори // Дошк. воспитание. -1995. - №9. - С. 86.
9. Корнетов Г. Метод Монтессори // Частная школа. — 1995. - № 4. - С. 117-121.
10. Кулик Ф. Монтессори-лицей // 1 сент. - 1994. - №36 (9 апреля). С. 2.
11. Михальчук Т. Сім'я в системі Монтессорі // Освіта. - 1994. - № 46-49 (6 липня). - С. 5.
12. Стрюк К. Система Марії Монтессорі - нове чи старе? // Дошк. виховання. - 1996. №3. С. 10, 11.